

STEFANOVITS PÁL
(1920-2016)

2016. augusztus 4-én pótolhatatlan veszteség érte a magyar és nemzetközi talajtani tudományt: 96 éves korában elhunyt Stefanovits Pál, a szakterület és a társtudományok világhírű tudósa, kiváló tanára, széles körben ismert és tisztelt iskolateremtő egyénisége. Elment ugyanolyan tisztán, csendben, mint ahogy élt és alkotott egész életében. Ő elment, de páratlanul gazdag örökséget hagyott hátra követőinek, tisztelőinek, tanítványainak, a hazai és a nemzetközi talajtani szakember társadalomnak: könyveket, több száz szakközleményt, tartalmas, világos és vonzó előadásaiban átsugárzott tudást, lelkes szakmaszeretetet, emberi tartást. Most mindannyian gyászoljuk Őt, szomorúak vagyunk kényszerű elvesztése miatt. Pótolni nem tudjuk. De most nekünk kell az Ő szellemében munkálkodnunk, páratlan életművének méltó folytatásán, tanításainak töretlen vonalú megvalósításán. S ekkor fogalmazhatjuk meg nyugodt lelkiismerettel, hogy „Nyugodj békében!”

A Stefanovits-i életmű ismertetése egy nekrológ keretei között természetesen lehetetlen vállalkozás lenne. Ennek még csak vázlatos összefoglalására sem lehet reális kísérletet tenni. Csupán a hosszú életút néhány kiemelkedő állomásának, a Stefanovits-i szellemiség néhány örökérvényű tételének mozaikos felvillantására van szűkre szabott lehetőség.

Stefanovits Pál 1920. november 24-én született Kassán. A Budapesti Műszaki Egyetem Vegyész-mérnöki Karán 1942-ben szerzett oklevelet. A Földtani Intézet Agrogeológiai Osztályán kezdte munkásságát. Itt a Kreybig-féle átnézetes

talajismereti térképezés országos programjának munkálatai során vált igazi talajtani szakemberré. Ezt követően sokoldalú munkásságát 1965-ig a Magyar Tudományos Akadémia Talajtani és Agrokémiai Kutató Intézetében végezte, mint a kitűnő szakembergárdával rendelkező Talajtani Osztály vezetője. A szakembergárdát Ő vonzotta az intézetbe, s Ő kovácsolta össze igazi multidiszciplináris, nemzetközileg is elismert kutatói együttessé. 1965-től a Gödöllői Agrártudományi Egyetem Talajtani Tanszékének vezetőjeként folytatta eredményes, páratlanul gazdag, tudományos / oktatói / nevelői / tudományszervezői tevékenységét. Hallgatók százaival ismertette meg a talajt és környezetét. Sugárzó lelkesedésével, tömör, világos, szabatos, érdekes és vonzó előadásaival, remek, látványos és kedves talajtani gyakorlataival és családi hangulatú, igazi kollektívaformáló talajtani kirándulásaival több generációnak nyújtott életre szóló élményt, oktatói korszerű (soha nem sematikus, sablonos, divat-diktált, sőt esetleg presszionált) ismereteket, s személyes példamutatásával is nevelte tanítványait szakmaszeretetre, lelkiismeretes felelősségtudatra, egyenes emberi tartásra. Igazi iskolateremtő egyéniség volt s szakemberek százai nevezték büszkén magukat Stefanovits tanítványnak. Joggal!

Tudomány-, szakmai- és élet-szemléletét az általa bámulatosan tömören (s emiatt maradandó érvényűen) megfogalmazott Talajtani Tízparancsolata fejezi ki legszemléletesebben:

1. Ne foglald el a természettől több és jobb földet, mint amennyi okvetlenül szükséges!
2. Ne engedd, hogy a víz elrabolja a termőföldet a gondjaidra bízott területről!
3. Ne hagyj, hogy a szél elhordja a földet!
4. Feleslegesen ne taposd, ne tömörítsd a talajt!
5. Csak annyi trágyát vigyél a talajba, amennyit az elvisel és amennyit a növény kíván!
6. Csak jó vízzel öntözz és csak annyival, amennyivel kell!
7. Ne keverj a talajba el nem bomló anyagot, ha csak nem javítási céllal teszed!
8. Ne mérgezd a talaj élővilágát!
9. Őrizd meg a talaj termékenységét, és ha lehet, még növeld!
10. Ne feledd, hogy a talajon nemcsak állsz, hanem élsz is!

Stefanovits Pál egész életében – halálának utolsó pillanatáig – e parancsolatok szellemében élt és alkotott, végezte fantasztikusan sokoldalú, már-már misszionáriusi elhivatottságú kutatói / oktatói / nevelői / ismeretterjesztő / tudományirányító tevékenységét. Személyében és kinevelt lelkes követőivel, munkatársaival egyaránt. „Mi igazán csak azt őrizzük meg, amit szeretünk; csak azt fogjuk szeretni, amit megértünk; s csak azt fogjuk megérteni, amit megismerünk” fejezte ki egy ókori bölcs életfilozófiáját. Stefanovits Pál is ezt tette: szerette, megértette, megismerte a talajt. Képes volt párbeszédet folytatni a talajjal, s erre tanította munkatársait, diákjait is. Hogy vagy? Mit kívánsz? Mit adsz, ha teljesítem kívánságaidat? Mivel szemben kérsz védelmet? S mivel büntetsz, ha ezeket elmulasztjuk? Ezeket a kérdéseket tette fel a talajnak s igyekezett a választ megérteni, s ennek megfelelően cselekedni. Tízparancsolatában is ezeket a

válaszokat összegezte tömören, közérthetően, egyértelműen, maradandóan. S ezek ma is a talajtani tudomány és talajhasználati gyakorlat prioritást érdemlő kulcskérdései, amelyek nem mindig, vagy nem teljes körűen köszönnek vissza talajtani, környezetvédelmi, vízgazdálkodási, mezőgazdasági, terület- és vidékfejlesztési stratégiákban, kutatási programokban. Pedig ez lenne a Stefanovits-i örökség folytatásának igazi akcióprogramja.

Stefanovits Pál élete 96 évének több mint 70 éves munkássága során mindvégig következetesen és fáradhatatlanul ebben a szellemben tevékenykedett. Eredményesen, tiszteletre és követésre méltóan, mint ezt 60., 70., 80., és 90. születésnapja alkalmából az Agrokémia és Talajtan hasábjain igyekeztem folyamatosan bemutatni, nyomon követni.

Stefanovits Pál pályája elején (még a Földtani Intézet Agrogeológiai Osztályán) részt vett és vezető szerepet játszott a Kreybig-féle 1:25 000 méretarányú Átnézetes Talajismereti Térképezés munkálataiban, a természetföldrajzi tájak talajtani alapokon történő kijelölésében, elhatárolásában. A magyar talajtani tudomány mindmáig legnagyobb, már-már össznépi akcióprogramjának szintéziseként (már a Talajtani és Agrokémiai Kutató Intézetben) munkatársaival megszerkesztette Magyarország 1 : 200 000 (1955), majd 1 : 500 000 méretarányú (1959) genetikai talajtérképét, majd az erre épülő tematikus térképsorozatot Magyarország talajainak fontosabb tulajdonságairól, környezeti érzékenységéről, racionális multifunkcionális használhatóságáról s az ehhez szükséges agrotechnikai beavatkozások szükségességéről és lehetőségeiről. Különös figyelmet fordított az ország hegy- és dombvidéki területeinek eróziós folyamataira, azok kiváltó / meghatározó / módosító tényezőinek elemzésére és hatásmechanizmusának tisztázására, egzakt alapokat nyújtva ezzel a legszélesebb értelemben vett talajvédelmi beavatkozások megalapozásához. Hasonlóan közelítette a talaj savanyodásának problémáját, megfogalmazva az annak kivédésére, megelőzésére, mérséklésére, a savanyú talajok javítására tett (vagy teendő) intézkedéseket.

Vezette és irányította a korszerű hazai talajosztályozás megalkotására irányuló törekvéseket. Beleértve a különböző szintű ez irányú nemzetközi munkálatokba történő bekapcsolódást is az azokkal történő harmonizáció érdekében: 7th Approxiation, Soil Taxonomy, Világ Talajtérkép, Európa Talajtérkép, Degradációs Világtérkép, Glasod, Soter, stb. Megőrizte és öregbítette a magyar talajtani tudomány e területeken (talajtani adatbázisok, talajtérképezés) kivívott, elismerő világhírét. Hirdette, oktatta és érvényesítette azt az alaptételt, hogy a talaj, – mint legfontosabb, feltételelesen megújuló természeti erőforrás – specifikus multifunkcionalitását, megújuló képességét (rezilienciáját), termékenységét, egyaránt a talajtulajdonságok **együttese** határozza meg, amely a talajban végbemenő anyag- és energiaforgalmi folyamatok eredménye. A korszerű talajtani tudomány legfontosabb feladata tehát e folyamatok – bizonyos célok érdekében történő – szabályozása. Ez pedig csak e folyamatok megismerése, meghatározó és befolyásoló tényezőinek feltárása, hatásmechanizmusának tisztázása alapján lehet a kívánt mértékben tudatos és eredményes. Ő maga az erdőtalajoknak volt Európa-hírű specialistája, de a többi talaj részletes tanulmányozására is remek szakembereket gyűjtött maga mellé. Ez a team számos talajtulajdonságot,

talajképződési és talajpusztulási anyagforgalmi folyamatot elemzett, tárt fel, írt le nemzetközi színvonalon: szerves-ásványi kölcsönhatások, adszorpciós viszonyok, ioncsere, savanyodás, vasdinamika; kilúgzás, agyagbemosódás, pszeudoglej és kovárványképződés; szervesanyag-átalakulások, elem (tápanyag és szennyezőanyag) körforgalom, hidromorfizmus; talajpusztulás, víz- és vagy szél okozta talajerózió; paleo-talajok. Elméleti kutatásaira olyan gyakorlati irányú megoldások és rendszerek épülhettek, mint a talaj-alapú korszerű földértékelési rendszer; talajvédelem; talajjavítás; növényi tápanyagellátás; talajszennyez(őd)és-kezelés.

Számára nyitott könyv volt egy változatos talajfelszín, még inkább egy feltárt talajszelvény. Hisz ezek mesélnek a múlttól, árulkodnak a jelenről és engednek következtetni a jövőre. Stefanovits Pál ezeket az ismereteket foglalta össze műveiben több száz tudományos és népszerű szakközleményben, könyvben; előadásban, a közvetlen hangulatú egyéni vagy csoportos megbeszélésektől kezdve, az egyetemi katedrán keresztül, a nemzetközi kongresszusok előadó pulpitusáig. Beleértve természetesen kandidátusi (1952) és MTA Doktori (1967) „védéseit”, disszertációit, valamint az MTA Levelező (1970), majd rendes (1976) tagjaként megtartott székfoglalóit. Több kiadást megértek „Magyarország talajai” és „Talajtan” című kézikönyvei, szakemberek, diákok és talajjal foglalkozó, aziránt érdeklődők százainak mutatta be szemléletesen hazánk talajtakaróját. Ezek ma is élő tárházai talajaink megismerésének, racionális és fenntartható (környezetkímélő) használatának tudományos alapot szolgáltatva a „Tízparancsolatban” összefoglalt célkitűzések megvalósításához.

Stefanovits Pálnak bámulatos tehetsége, képessége, alkata volt az egyszerű, szabatos, közérthető, érdekes és vonzó írásra, előadásra. Páratlan és sokoldalú intelligenciája, kedvesen szigorú, közvetlen és vonzó egyénisége százakkal ismertette és szerettette meg a talajt, az anya-földet”. Ezért is gyászoljuk elvesztését oly sokan, mély fájdalommal.

Stefanovits Pál gazdag tudományos közéleti tevékenységének teljes körű felsorolására nem lehet vállalkozni. De néhányat ezek közül mégis meg kell említeni: két cikluson keresztül volt a Magyar Tudományos Akadémia IV. Agrártudományok Osztályának elnöke, több évtizeden keresztül az MTA – különböző névvel jelölt – Talajtani Bizottságának és a MAE Talajtani Társaságának elnöke, az Agrokémia és Talajtan Szerkesztő Bizottságának tagja; hat éven keresztül volt a Gödöllői Agrártudományi Egyetem tudományos rektor-helyettese, a GATE, majd jogutódja a SZIE Környezettudományi Intézetének az igazgatója. Számos külföldi akadémiának volt tiszteleti tagja, sok hazai és nemzetközi tudományos szervezetnek, társaságnak, bizottságnak megbecsült tagja vagy tisztségviselője. Igazi presztízsnövelő képviselője, nagykövete volt a magyar talajtani tudománynak.

Kiemelt munkásságának megbecsülését számos kitüntetés is jelzi. A legbüszkébb ezek közül kétségtelenül a joggal kiérdemelt Akadémiai Aranyéremre (1999) volt, de ebbe a sorba tartozott a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje (1996), az Állami Díj (1985) és az Eötvös József Díj (2007) is. Régebbi időkből pedig az arany fokozatú Munka Érdemrend (1971, 1979).

Sokoldalú eredményes tevékenységének elismerését számos szakterületi kitüntetés is tükrözi: Treitz Péter, Tessedik Sámuel, Szabó József, Vadas Jenő emlékérmek, valamint számtalan emlékplakett és díszoklevél.

Döbbenetesen gazdag életmű. Stefanovits Pál betartotta az általa megfogalmazott talajtani Tízparancsolatot, s igyekezett is tenni annak megvalósulásáért, megvalósításáért, megvalósíttatásáért. Mert szerette a talajt, örök párbeszéd és vitapartnerét. 96 évig sikerült Neki! De most eltávozott. Egyéni életművét befejezte. Pótolhatatlan vesztesége iránti szomorú fájdalomunkat csak ránk hagyott gazdag öröksége enyhíti: könyvei, cikkei, tanításai, tanácsai, elvárásai. Méltón tehát úgy búcsúzhatunk Stefanovits Páltól, hogy ezeknek igyekszünk megfelelni, s az Ő következetes emberi tartásának és tisztaságának, példamutató szakmaszeretetének, elhivatottságának, szorgalmának szellemében tevékenykedni.

Várallyay György